

МІСТО ЯК ТОЧКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

РАДІОНОВА Л. О., канд. філос. наук, доц., доц. кафедри філософії і політології
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна*

Еволюція теорій просторового розвитку регіонів пройшла довгий шлях. Починалося все з теорій і моделей, заснованих на факторах відстані і величини міст, близькості до ринків збуту і місць видобутку сировини. Це модель Тюнена, теорія центральних місць Кристаллера, моделі розміщення промисловості Вебера [1]. Вони в чомусь близькі до фізичних моделей, оскільки, ґрунтувались на величині об'єктів (їх притягувальній силі) і відстані між ними. У 1950-60-і роки стався зсув від простих фізичних моделей до складніших. З'явилася теорія «кумулятивного ефекту» Мюрдаля, яка пояснює концентрацію різних галузей на тих чи інших територіях [2]. Спрощено логіка така: якщо для іншої галузі розміщення буде комфортним, виникає кумулятивний ефект у вигляді притягування інших галузей. Завдяки конкурентним перевагам таких територій природно формуються точки зростання. Але, якщо існують багаті, великі міста, то повинна існувати і периферія. Виникає проблема нерівності. Чи можна її вирішити? І чи потрібно це робити? Конфлікт рівності та ефективності існує завжди. Території з конкурентними перевагами розвиваються швидше, що прискорює розвиток всієї країни, але посилює нерівність. Вирівнююча політика вимагає перерозподілу ресурсів від сильних територій до слабких, що уповільнює розвиток сильних. Кожна країна, кожен регіон в якийсь період історії знаходять свій оптимальний баланс. З плином часу він змінюється, але його треба кожен раз знаходити: скільки ресурсів залишати динамічно зростаючому центральному місту або регіону, яку їх частину перерозподіляти на користь проблемної периферії?

Просторової нерівності уникнути неможливо. Рівності не існує тому, що простір дуже сильно диференційований за двома групами факторів, про це говорить доктор філософії, нобелівський лауреат 2008 року по економіці Пол Кругман. Фактори «першої природи» по Кругману – географічне положення і забезпеченість природними ресурсами, вони, як то кажуть, від Бога [1]. Різниця між Харковом і Луцьком очевидна. Забезпеченість регіону ресурсами (земельними, мінеральними) теж не залежить від діяльності людей. Фактори «другої природи» створені людиною. Як відзначають дослідники малого міста Стадник Г. В. та Радіонова Л. О. – це переваги агломераційного ефекту – розвиток міст, розвиток людського капіталу – рівень освіти і здоров'я, трудова мотивація, інститути та інше – норми і правила, які наслідуює суспільство [3]. Якщо мова йде про конкурентні переваги «другої природи», то їх розвиток повністю знаходиться у владі держави і суспільства. Особливо, якщо мова йде про розвиток людського капіталу та інституційного середовища. Але для цього потрібна наполеглива і тривала робота. Людський капітал формується через розвиток ринку соціальних послуг, тому найважливішим завданням виявляється

пом'якшення не економічної, а соціальної нерівності регіонів (точніше, людей що живуть в них). Адже тільки накопичений людський капітал забезпечує стійкість і високу якість зростання. Для України, як країни з досить великою територією, потрібно додати інфраструктуру, без якої розвиток неможливий.

Модернізація – це перехід від домінування чинників «першої природи» (що не залежать від людей) до чинників «другої природи» (рукотворних). Тому міста – одні з найважливіших компонентів модернізаційного розвитку. Вони створені людьми; ефект масштабу і різноманітність – результат діяльності суспільства.

З огляду на нерівномірність просторових чинників не може бути рівномірного розвитку в просторі. Але чи можна коригувати цю нерівність і до якої межі? Як пройти між Сциллою і Харибдою – ризиками просторової нерівності і економічними витратами вирівнювання – і знайти оптимальний варіант.

У великих країнах наздоганяючого розвитку територіальна нерівність дуже велика: це Бразилія, Китай, Індія. В Україні вона теж велика. В цілому за рівнем регіональної нерівності Україна порівняна з великими країнами наздоганяючого розвитку. Для розвинених країн Євросоюзу пріоритетне вирівнювання регіонів, для тих, що наздоганяють – зростання конкурентоспроможних регіонів, які здатні «витягти» всю країну. Китайці спочатку стимулювали розвиток своїх прибережних регіонів і тільки потім розробили програми розвитку внутрішніх територій. Але тут вони роблять ставку на території з конкурентними перевагами: регіональні центри, міста з кращою транспортною інфраструктурою, райони видобутку ресурсів. Тобто всередині менш розвинених територій стимулюються більш конкурентоспроможні. Алгоритм економічно раціональний, китайці ще раз показали прагматизм своєї регіональної політики.

Проблема нерівності в нашій країні досить значна в регіонах, і політика згладжування нерівномірності розвитку майже скрізь однакова. Керівники областей вважають несправедливим, якщо міста будуть розвиватися, а село – деградувати. Тому для міст встановлюється жорстка планка відсікання податкових доходів, все інше централізується і перерозподіляється. Але ж можна розглядати місто як мотор розвитку регіону. Якщо влада дозволяє місту розвиватися, воно тягне за собою весь регіон. Прихильників цієї моделі в Україні небагато, міра вилучення ресурсів з міст фатально перевищена. Міські округи отримують мізерний податковий пайок і не можуть розвиватися без підтримки губернатора. Якщо він дружить з мером, у міста є ресурси. А якщо між ними війна і всі рішення приймає губернатор, то навпаки.

Література:

1. The Evolution of Spatial Economics: From Thünen to the New Economic Geography. https://www.researchgate.net/publication/227345900_The_Evolution_of_Spatial_Economics_From_Thunen_to_the_New_Economic_Geography

2. *Pioneers in Development* / edited by Gerald M. Meier and Dudley Seers. Published for the World Bank El Oxford University Press. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/389011468137378972/pdf/multi-page.pdf>

3. Myrdal Gunnar. *International Inequality and Foreign Aid in Retrospect*. URL : <https://www.rrojasdatabank.info/pioneers6.pdf>

3. Стадник Г. В., Радіонова Л. О. Модель управління малим містом України: виклики сучасності / *Інфраструктура ринку*. 2019. № 28. С. 23–29. URL : <http://www.market-infr.od.ua/28-2019>

ГЛОБАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В УРБАНІСТИЧНІЙ РЕГЕНЕРАЦІЇ: СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

РИБАК Г. І., канд. екон. наук, доц., доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

СУПРУН М. А., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків, Україна

Відбудова України після війни вимагатиме не лише значних фінансових ресурсів, але й інноваційних підходів до урбаністичної регенерації. Глобальне партнерство, залучення іноземних інвестицій, впровадження сучасних технологій та активна участь місцевих громад є ключовими елементами успішної стратегії відновлення. У цьому контексті важливим є розробка комплексних механізмів, які забезпечать ефективне використання ресурсів, прозорість управління та стійкість відбудованої інфраструктури.

За даними Київської школи економіки, лише за перші 10 місяців повномасштабної війни було пошкоджено або знищено понад 149 300 житлових будівель, 3000 освітніх закладів, 330 лікарень та 600 адміністративних будівель. Значних руйнувань зазнала енергетична інфраструктура: майже половина енергосистеми була пошкоджена або знищена. Сільське господарство також постраждало: близько 20% сільськогосподарських угідь стали непридатними для використання, а приблизно 30% території країни забруднені мінами та не розірваними боєприпасами. Ці дані свідчать про необхідність комплексного підходу до відбудови та регенерації українських міст і сіл.

Російська агресія проти України завдала безпрецедентної шкоди економіці, інфраструктурі та соціальній сфері країни. У березні 2023 року Світовий банк оцінив потреби у відновленні України в 411 млрд на період 10 років, проте ця сума зростає приблизно на 10 млрд щомісяця через продовження бойових дій та руйнувань. Нині загальна оцінка збитків наближається до 1 трлн, що підкреслює масштабність викликів, з якими стикається Україна в умовах повномасштабної війни [Світовий банк]. .

Проте вже зараз є приклади успішної відбудови. Завдяки зусиллям волонтерів, місцевих влад та міжнародної підтримки, місто Ірпінь, яке зазнало руйнувань 48% житлового фонду та 53% соціальної інфраструктури в перші дні